

1095 **KESEDARAN WANITA TENTANG HAK DAN TANGGUNGJAWAB DALAM KELUARGA DAN KERJAYA: KAJIAN KES DI UNITEN DAN UPNM**

Dr. Nurulbahiah Awang
Prof. Madya Adnan Yusoff
Prof. Madya Dr. Abdul Aziz Mat Isa
Dr. Salma Yusof
Shamsul Badli Mohd Yusof
Nassar Bin Nordin

Abstrak

Kesedaran wanita tentang hak dan tanggungjawab dalam keluarga dan kerjaya adalah penting agar mereka tidak ditindas oleh manusia atau sistem yang tidak adil. Selain itu, kefahaman wanita terhadap hak dan tanggungjawab mereka juga penting untuk keseimbangan dan kebahagiaan hidup. Selari dengan hasrat kerajaan untuk memperkasa golongan wanita, kajian ini mengkaji sejauhmana kesedaran pekerja wanita Muslim di Uniten dan UPNM terhadap hak dan tanggungjawab mereka dalam keluarga dan kerjaya. Ia bertujuan untuk memastikan bahawa pekerja wanita Muslim memahami dengan baik tentang hak dan tanggungjawab mereka untuk mencapai keseimbangan hidup. Kajian ini berbentuk kuantitatif dengan menggunakan instrumen soal selidik. Terdapat 290 orang responden yang menjawab soal selidik ini daripada demografi yang pelbagai. Manakala perisian SPSS digunakan untuk menganalisa soal selidik tersebut. Kajian mendapati secara keseluruhannya pekerja wanita Muslim di Uniten dan UPNM mempunyai kesedaran yang tinggi terhadap hak dan tanggungjawab mereka dalam keluarga dan kerjaya. Walau bagaimanapun, terdapat beberapa aspek tentang konsep hak dan tanggungjawab dalam keluarga dan kerjaya yang perlu diberikan pendedahan untuk menambahkan kefahaman mereka bagi mencapai keseimbangan hidup antara keluarga dan kerjaya.

Keywords: *hak dan tanggungjawab wanita, kerjaya dan keluarga, keseimbangan hidup, pembangunan modal insan, matlamat pembangunan lestari.*

1. Pendahuluan

Wanita adalah sebahagian daripada anggota masyarakat yang menjadi tonggak kepada kejayaan sesebuah bangsa dan negara. Dalam arus perubahan yang mendambakan peranan wanita dalam pelbagai bidang, kaum wanita menghadapi cabaran peranan yang paling besar kerana mereka diminta bukan sahaja kekal memainkan peranan utama sebagai surirumah tetapi juga dalam pembangunan negara dan bangsa. Perubahan peranan ini bukan sahaja memberi impak kepada ekonomi tetapi juga sosial seterusnya mempengaruhi struktur keluarga, hubungan suami isteri, hubungan ibubapa dan anak yang mana mempengaruhi pembentukan masyarakat dan negara. (Chua Choon Hwa, 2017:29).

Wanita adalah ibu, isteri atau anak dalam sesebuah keluarga yang membentuk sebuah masyarakat. Tanpa wanita, dunia ini akan hambar dan keturunan manusia juga akan pupus. Dalam sektor pekerjaan juga wanita masih membawa peranan ibu, isteri atau anak malah merupakan aset kepada sebuah negara dan bangsa. Oleh kerana mereka membawa peranan utama mereka semasa bekerja, kebanyakan majikan menganggap pekerja wanita sebagai aset yang tidak menguntungkan kerana sering mengutamakan keluarga daripada kerjaya. Keadaan ini kadang-kadang menyebabkan stress kepada wanita bekerjaya apabila perlu menyeimbangkan di antara kedua-dua tanggungjawab tersebut.

Salah faham terhadap hak wanita juga berlaku dalam kalangan orang Islam sendiri. Masyarakat Islam tradisional menganggap bahawa wanita mempunyai status yang rendah berbanding lelaki. Terdapat budaya yang diamalkan oleh masyarakat secara turun temurun tanpa berlandaskan nas-nas syarak yang menyebabkan penindasan, kezaliman dan diskriminasi terhadap wanita. Sedangkan wanita mempunyai peranan, hak dan tanggungjawab yang sama penting dengan lelaki walaupun melalui cara pelaksanaan yang berbeza. Kurangnya kesedaran wanita tentang hak dan tanggungjawab mereka meninggalkan kesan negatif bukan sahaja kepada diri mereka sendiri tetapi juga kepada ahli keluarga dan majikan yang merupakan komponen penting dalam hidup mereka. Kesan terhadap kurangnya kefahaman terhadap hak dan pelaksanaan tanggungjawab boleh menjejaskan emosi, kesihatan dan spiritual mereka malah terkesan kepada hubungan sosial di sekeliling mereka terutama anak-anak.

Dunia hari ini bertungkus lumus mencapai Matlamat Pembangunan Lestari (Sustainable Development Goal). Manakala alam pula dihuni oleh manusia yang pelbagai latarbelakang yang akan mencorakkan dunia dan alam. Oleh yang demikian, SDG yang dirangka hanya akan tercapai dengan jayanya sekiranya manusia atau generasi yang bakal memimpin dunia dididik dengan kefahaman yang baik dan benar tentang kelestarian alam. Mereka yang terlibat secara langsung dalam pembangunan modal insan ini ialah wanita-wanita yang bergelar ibu dan wanita yang bakal menjadi ibu suatu ketika nanti. Oleh itu, memastikan kesedaran wanita tentang hak dan tanggungjawab mereka dapat membantu keseimbangan hidup dan pembangunan modal insan generasi akan datang.

Terdapat pelbagai usaha yang telah dibuat di peringkat antarabangsa dan negara untuk mempertingkatkan kesedaran tentang hak-hak wanita secara umum. Antaranya ialah melalui Pelan Tindakan Beijing 1995, Konvensyen Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi terhadap Wanita (CEDAW), Dasar Wanita Negara dan juga melalui Matlamat Pembangunan Lestari (SDG) yang kelima iaitu melalui pemerksaan wanita dan kesaksamaan gender. Pemerksaan wanita tidak boleh lari daripada pendidikan dan perkembangan anak-anak. Oleh itu, kelestarian pembangunan wanita amat berkait rapat dengan pembinaan generasi akan datang. Walau

bagaimanapun, kesedaran tentang hak semata-mata tidak mampu untuk mencapai matlamat pembangunan lestari dan keseimbangan dalam hidup. Ini kerana, kesedaran tentang hak semata-mata menjadikan manusia sebagai seorang yang bersifat individualistik. Oleh yang demikian, hak dalam Islam seringkali dikaitkan dengan tanggungjawab agar setiap individu memikirkan akibat dan manfaat kepada masyarakat sekeliling.

Merujuk kepada “Sustainable Development Goals Voluntary National Review 2017” yang telah dibentangkan di peringkat tertinggi, pihak kerajaan akan memberi fokus kepada pemeraksanaan peranan wanita dalam pembangunan negara serta mempromosi kehidupan yang seimbang kepada wanita dalam kerjaya dan rumahtangga. Malah dalam pembentangan Bajet 2020 juga, kerajaan memperuntukkan 30 juta untuk kemudahan penjagaan kanak-kanak terutama di sekolah dan hospital menunjukkan bahawa kerajaan amat mementingkan keseimbangan kerjaya dan keluarga terutama untuk wanita bekerjaya. Oleh itu, kajian tentang kesedaran hak dan tanggungjawab wanita Muslim di Uniten dan UPNM ini amat bertepatan dengan hasrat kerajaan untuk mencapai matlamat pembangunan lestari dengan memupuk kesedaran wanita terhadap hak dan tanggungjawab mereka untuk mencapai keseimbangan dalam kerjaya dan rumahtangga.

2. Maklumat Responden

Responden dalam kajian ini adalah sebanyak 290 orang yang terdiri daripada warga kerja wanita Muslim di Universiti Tenaga Nasional (UNITEN) (Kampus Putrajaya dan Muadzam) dan Universiti Pertahanan Nasional Malaysia (UPNM). Keseluruhan maklumat demografi responden akan dihuraikan secara statistik deskriptif. Demografi responden menerangkan taburan kekerapan dan peratus responden berdasarkan aspek umur, status perkahwinan, pendapatan bulanan, tahap pendidikan, kategori pekerjaan, tujuan bekerja, status pekerjaan suami, kategori pekerjaan suami, pendapatan isi rumah, bilangan anak, pernah menyertai kursus/seminar wanita dan sumber rujukan berkaitan hak hak wanita.

Dapatan berdasarkan umur menunjukkan responden tertinggi adalah dalam lingkungan umur 31 hingga 40 tahun iaitu sebanyak 132 responden atau 45.5%. Bagi aspek status perkahwinan pula, majoriti daripada responden sudah berkahwin dengan jumlah 205 responden atau 70.7%. Manakala statistik dari segi pendapatan bulanan menunjukkan 54 responden atau 18.6% adalah berpendapatan kurang daripada RM 2000 sebulan. Sebanyak 124 responden atau 42.8% pula berpendapatan RM 2000- RM 4000 sebulan. Manakala 97 responden atau 33.4% berpendapatan RM 5000 hingga RM 9999 sebulan. Hanya 14 responden atau 4.8% daripada 290 responden yang berpendapatan RM 10000 hingga RM 14999 dan hanya seorang responden berpendapatan lebih RM 15000.

Berdasarkan jadual 1, responden yang mempunyai tahap pendidikan sarjana adalah paling tinggi iaitu 93 responden atau 32.1%. Seterusnya, bagi kategori pekerjaan pula, kebanyakan responden merupakan ahli akademik iaitu berjumlah 133 responden atau 45.9%. Dapatan kajian untuk tujuan bekerja dalam kalangan wanita menunjukkan sebanyak 147 responden atau 51.0% menjawab bahawa mereka bekerja untuk kepuasan sendiri. Bagi status pekerjaan suami, majoriti daripada responden mempunyai suami yang berkerja iaitu sebanyak 180 responden atau 62.1%. Manakala majoriti status pekerjaan suami adalah bukan eksekutif dengan 94 responden atau 32.4%. Kajian mendapati pendapatan isi rumah untuk 118 responden atau 40.7% berpendapatan isi rumah dalam lingkungan RM 5000 hingga RM 9999. Manakala majoriti responden iaitu 143 responden atau 49.3% mempunyai bilangan anak antara 1 hingga 3 orang.

Kajian mendapati 146 responden atau 50.3% pernah menyertai kursus hak hak wanita manakala 144 responden atau 49.7% belum pernah menyertainya. Persoalan berkaitan sumber rujukan berkaitan hak hak wanita menunjukkan kategori terbanyak adalah merujuk kepada media sosial dengan 216 responden atau 74.5%. Seterusnya mendapat pendedahan daripada sahabat dengan 150 responden atau 51.7% dan rujukan daripada peguam shari'e adalah yang paling rendah iaitu sebanyak 56 responden atau 19.3%.

Jadual 1: Demografi responden - Keseluruhan

Demografi	Perincian	Frekuensi	Peratusan
Umur	20-30 tahun	85	29.3
	31-40 tahun	132	45.5
	41-50 tahun	57	19.7
	51 tahun >	16	5.5
Status Perkahwinan	Berkahwin	205	70.7
	Bujang	64	22.1
	Ibu tunggal	21	7.2
Pendapatan Bulanan	<RM 2000	54	18.6
	RM 2000- RM 4000	124	42.8
	RM 5000 – RM 9999	97	33.4
	RM 10000- RM 14999	14	4.8
	RM 15000>	1	0.3
Pendidikan	SRP/PMR	4	1.4
	SPM	31	10.7
	Sijil	6	2.1

	Diploma	45	15.5
	Sarjana Muda	78	26.9
	Sarjana	93	32.1
	Doktor falsafah	33	11.4
Kategori Pekerjaan	Akademik	133	45.9
	Eksekutif	56	19.3
	Bukan eksekutif	97	33.4
	Lain lain	4	1.4
Tujuan anda bekerja	Membantu suami	101	35.1%
	Kepuasan diri	147	51.0%
	Keperluan bidang pekerjaan	63	21.9%
	Sumber pendapatan keluarga	82	28.5%
	Lain lain	11	3.8%
Status Pekerjaan Suami	Bekerja	180	62.1
	Tidak bekerja	23	7.9
	Lain lain	48	16.6
	Bujang	30	10.3
	Meninggal	9	3.1
Kategori Pekerjaan Suami	Akademik	33	11.4
	Eksekutif	70	24.1
	Bukan Eksekutif	94	32.4
	Lain Lain	87	30.0
	Bujang	3	1.0
	Bekerja Sendiri	3	1.0
Pendapatan Isi Rumah	<RM 2000	34	11.7
	RM 2000- RM 4000	74	25.5
	RM 5000 – RM 9999	118	40.7
	RM 10000- RM 14999	47	16.2

	RM 15000>	17	5.9
Bilangan Anak	0	97	33.4
	1-3	143	49.3
	4-6	45	15.5
	7>	5	1.7
Kursus Wanita	Ya	146	50.3
	Tidak	144	49.7
Sumber Rujukan Hak-Hak Wanita	Mediacetak	158	54.5
	Mediasosial	216	74.5
	Guruagama	144	49.7
	Peguamsharie	56	19.3
	Jabatanagama	74	25.5
	Aktiviswanita	59	20.3
	NGO	57	19.7
	Keluarga	138	47.6
	Sahabat	150	51.7

3. Analisis Data

3.1 Kajian Rintis dan Kebolehpercayaan Instrumen

Kajian rintis dilakukan bagi melihat respons item yang diuji iaitu dari segi pemahaman item, aras kesukaran agar set soalan dapat difahami dengan mudah tanpa mengelirukan. Selain itu, kajian ini perlu dilakukan supaya soalan yang diberikan sesuai dengan kajian. Wolf (1997) mencadangkan pemilihan 30 hingga 50 orang untuk menjalani ujian rintis adalah baik. Oleh itu, Sebelum kajian dilakukan kepada responden sebenar, pengkaji telah membuat kajian rintis ke atas 30 responden di UNITEN dan UPM. Menurut (Hanafi,2016) nilai Alpha Cronbach menghampiri nilai 1 adalah terbaik. Ujian menunjukkan nilai Alpha Cronbach antara 0.794 dan 0.840 iaitu instrumen di dalam soal selidik diterima kerana ciri psikometri dipenuhi dan pengutipan data seterusnya boleh dilakukan. Manakala kebolehpercayaan bagi kajian sebenar ialah 0.794 dan 0.840 (lihat jadual 2) dan kedua-dua nilai Cronbach Alpha berada pada tahap yang baik.

Jadual 2 : keboleh percayaan instrument - Kajian sebenar

Konstruk	Nilai Alpha Cronbach	Alpha Cronbach keseluruhan
Kesedaran tentang konsep hak		
Kesedaran tentang hak wanita dalam rumah tangga (KSRT)	0.794	0.817
Kesedaran tentang hak hak wanita dalam masyarakat (KHM)	0.840	

3.2 Dapatan Dan Perbincangan Hasil Kajian

Berikut adalah dapatan dan perbincangan hasil kajian berkenaan dengan kesedaran wanita tentang hak-hak mereka dalam keluarga dan masyarakat. Hasil kajian ini tertumpu hanya kepada pandangan dan persepsi kakitangan di UNITEN dan UPM terhadap hak hak wanita dalam Islam.

Tahap persepsi terhadap kesedaran hak-hak wanita dalam keluarga dan masyarakat menurut prespektif Islam adalah menggunakan kekerapan, peratus dan min seterusnya analisis tahap interpretasi diambil kira daripada nilai empat mata iaitu nilai tertinggi 4.00 di bahagikan kepada tiga tahap, iaitu rendah (min=1.00-1.33), sederhana (min=1.34-2.67) dan tinggi (min=2.67-4.00). Jadual 3 menunjukkan interpretasi min yang digunakan dalam kajian Jamil (2002).

Jadual 3: Interpretasi Min

Julat Min	Interpretasi
1.00-1.33	Rendah
1.34-2.67	Sederhana
2.68-4.00	Tinggi

Jadual 5 menunjukkan skor min bagi kefahaman tentang konsep hak dalam Islam. Min keseluruhan ialah 3.72, iaitu berada pada tahap tinggi. Item yang memperoleh min tertinggi iaitu 3.83 ialah item 3 iaitu kesedaran bahawa hak Allah adalah untuk kebaikan masyarakat umum dan item 4 ialah berkaitan kesedaran bahawa hak Allah tidak boleh diubah. Manakala item 2 tentang hak manusia tidak boleh mengatasi hak manusia juga mendapat skor min tertinggi iaitu 3.79. Daripada jawapan yang telah diberikan, menunjukkan bahawa staf wanita memahami tuntutan agama dan keperluan untuk tunduk dan patuh kepada hukum hakam Allah.

Walau bagaimanapun, item 1 iaitu kesedaran tentang tuntutan hak mesti selari dengan pelaksanaan tanggungjawab berada pada skor minima paling rendah iaitu 3.50. Skor minima terendah juga didapati dalam soalan ke 7 iaitu tentang kefahaman bahawa hak wanita tidak

semestinya sama dengan lelaki untuk mencapai kesaksamaan/keadilan. Rumusan boleh dibuat bahawa staf wanita kurang memahami tentang konsep kelestarian hak dan tanggungjawab untuk mencapai keseimbangan atau keadilan dalam hidup. Dalam isu ini juga, kemungkinan responden kurang memahami konsep hak dalam Islam dan juga kesaksamaan atau 'equality'. Maksud kesaksamaan atau equality menurut University of Edinburgh, 2013 ialah *“ensuring individuals or groups of individuals are treated fairly and equally and no less favourably, specific to their needs, including areas of race, gender, disability, religion or belief, sexual orientation and age”*. Manakala dalam penulisan Nurulbahiah & Nik Salida Suhaila (2018:943), kesaksamaan tidak semestinya memberi maksud 'sama' tetapi adil dan seimbang *“equality does not necessarily means similar in context to be equal but equality is fairness and justice as the primary outcome”*. *Since equality is defined as fairness, to be treated 'like treated alike' is unfair for women and men and for people of different sex, faiths and cultures as they are in fact different in nature and nurture in most of the situations.*

Konsep hak dalam Islam mesti difahami bersama-sama konsep tanggungjawab. Ini kerana manusia bukan sahaja diberikan nikmat oleh Allah tetapi juga dipertanggungjawabkan oleh Allah dengan peranan dan tanggungjawab sebagai khalifah. Konsep hak dan tanggungjawab dalam Islam tidak boleh lari daripada hak Allah dan hak hamba dan alam. Dalam pelaksanaan hak tersebut, Islam menerima kepelbagaian latarbelakang dan keupayaan, perbezaan biologi (hormon lelaki/perempuan), fisiologi (sistem organ dalam badan), psikologi (waras/gila) dan geografi (mazhab/budaya) seseorang. Dengan memahami falsafah kelestarian hak dan tanggungjawab ini maka keadilan, keseimbangan dan kebahagiaan hidup dunia akhirat akan tercapai.

Walau bagaimanapun, kefahaman tentang konsep hak dalam Islam adalah sangat tinggi. Responden memahami bahawa:

1. Hak Allah adalah untuk kebaikan masyarakat umum
2. Hak Allah tidak boleh diubah
3. Hak manusia tidak boleh mengatasi hak Allah

Jadual 5: Taburan Min Keseluruhan Bagi Kefahaman Tentang Konsep Hak Dalam Islam

	Item	Min	Tahap
1	Saya memahami bahawa tuntutan hak mesti selari dengan pelaksanaan tanggungjawab	3.50	Tinggi
2	Saya memahami bahawa hak manusia tidak boleh mengatasi hak Allah	3.79	Tinggi
3	Saya memahami bahawa hak Allah adalah untuk kebaikan masyarakat umum	3.83	Tinggi
4	Saya memahami bahawa hak Allah tidak boleh diubah	3.83	Tinggi
5	Saya memahami bahawa hak manusia boleh diubah dan ditambahbaik selagi tidak	3.71	Tinggi

	bertentangan dengan hak Allah		
6	Saya memahami bahawa pemberian hak dalam Islam bermatlamat untuk menjaga agama, nyawa dan kehidupan, maruah dan keturunan, akal fikiran dan pemilikan harta	3.76	Tinggi
7	Saya memahami bahawa hak wanita tidak semestinya sama dengan lelaki untuk mencapai kesaksamaan/keadilan	3.59	Tinggi
Min keseluruhan		3.72	Tinggi

Jadual 6 menunjukkan skor min bagi tahap kesedaran tentang hak wanita dalam rumah tangga. Daripada jadual, didapati semua item berada pada tahap tinggi dan nilai min keseluruhan tahap kesedaran tentang hak wanita dalam rumah tangga ialah min 3.59. Item 6 dan 7 memperoleh min tertinggi manakala item 4 memperoleh min paling rendah, iaitu 3.33, walaupun masih berada pada tahap tinggi. Rumusan yang boleh dibuat hasil daripada soalan dalam item 4 menunjukkan bahawa wanita Muslim di UNITEN dan UPMN perlu mendapat pendedahan yang lebih jelas tentang isu hukum wanita bekerjaya dalam Islam agar mereka lebih faham tentang tanggungjawab dan nafkah dalam rumah tangga. Isu ini merupakan isu yang sinonim dengan wanita bekerjaya. Lebih-lebih lagi apabila dapatan kajian menunjukkan bahawa persoalan tentang wanita tidak dipertanggungjawabkan untuk mencari nafkah mendapat min terendah.

Walau bagaimanapun, mereka mempunyai kesedaran yang amat tinggi tentang perkara berikut:

1. Isteri berhak diberi nafkah (material dan emosi).
2. Isteri berhak dimaklumkan sekiranya suami berpoligami
3. Isteri berhak disantuni dengan baik.

Jadual 6: Taburan Min keseluruhan bagi Kesedaran tentang hak wanita dalam rumah tangga

	Item	Min	Tahap
1	Konsep perkahwinan adalah berdasarkan perkongsian antara lelaki dan wanita	3.58	Tinggi
2	Peranan seorang wanita berbeza dengan lelaki bersesuaian dengan fitrah.	3.59	Tinggi
3	Peranan utama seorang wanita ialah sebagai isteri dan ibu.	3.45	Tinggi
4	Wanita tidak dipertanggungjawabkan untuk mencari nafkah.	3.33	Tinggi
5	Seorang isteri berhak disantuni dengan baik.	3.71	Tinggi
6	Seorang isteri berhak diberi nafkah (material dan emosi).	3.73	Tinggi
7	Seorang isteri hendaklah dimaklumkan sekiranya suami berpoligami	3.74	Tinggi
Min keseluruhan		3.59	Tinggi

Jadual 7 di bawah menunjukkan skor min bagi tahap kesedaran tentang hak wanita dalam masyarakat. Daripada jadual didapati semua item berada pada tahap tinggi dan nilai min keseluruhan tahap kesedaran tentang hak wanita dalam masyarakat ialah min 3.54, iaitu berada pada tahap tinggi. Item 2 berkenaan hak menuntut ilmu bagi wanita memperoleh min tertinggi, sebanyak 3.67. Item 5 berkenaan wanita boleh dilantik sebagai pemimpin dalam masyarakat mendapat nilai min paling rendah, iaitu 3.32, namun masih berada pada tahap tinggi. Penjelasan dan pemahaman terhadap kategori pemimpin yang dimaksudkan adalah amat penting agar tidak timbul salah faham bahawa wanita hanya menjadi pekerja kelas kedua berbanding lelaki.

Walau bagaimanapun, responden mempunyai kesedaran yang mantap tentang hak wanita dalam masyarakat dalam perkara berikut:

1. Peluang menuntut ilmu tidak terbatas bagi wanita
2. Wanita berhak mengutarakan pendapat

Jadual 7: Taburan Min keseluruhan bagi Kesedaran tentang hak wanita dalam masyarakat

	Item	Min	Tahap
1	Wanita berhak mengutarakan pendapat	3.66	Tinggi
2	Peluang menuntut ilmu tidak terbatas bagi Wanita	3.67	Tinggi
3	Wanita boleh bersaing dengan lelaki dalam membina kerjaya	3.59	Tinggi
4	Keupayaan wanita dalam memiliki harta adalah tidak terbatas	3.59	Tinggi
5	Wanita boleh dilantik sebagai pemimpin dalam masyarakat	3.32	Tinggi
6	Wanita mempunyai hak dan tanggungjawab yang sama dengan lelaki dalam urusan pentadbiran	3.41	Tinggi
Min keseluruhan		3.54	Tinggi

Mankala Jadual 8 di bawah menunjukkan skor min bagi tahap kesedaran tentang hak hak wanita dalam peruntukan undang undang. Ia termasuk peruntukan dalam undang-undang keluarga Islam dan juga undang-undang buruh. Daripada jadual 8 didapati semua item berada pada tahap tinggi dan nilai min keseluruhan tahap kesedaran tentang hak hak wanita dan peruntukan undang undang ialah min 3.42. Item 5 berkaitan tanggungjawab suami dalam menanggung nafkah anak memperoleh min tertinggi, sebanyak 3.68. Dapatan ini menunjukkan bahawa wanita sedar tentang hak mereka yang tidak perlu bekerja untuk menanggung nafkah anak. Walau bagaimanapun, mereka tetap bekerja atas alasan kepuasan diri dan membantu suami. Menurut kajian, wanita bekerjaya yang tidak bergantung kepada ekonomi suaminya selalunya akan memperjuangkan haknya sehingga menyumbang kepada peningkatan kadar perceraian. Di Malaysia, peningkatan kes perceraian sebanyak 21, 553 kes pada tahun 2005 kepada 45, 951 kes

pada tahun 2015 telah direkodkan (Chua Choon Hwa, 2017:35-36). Oleh yang demikian, penyelesaian masalah atau kaunseling bagi wanita bekerjaya untuk mencapai keseimbangan antara keluarga dan kerjaya amat diperlukan.

Manakala item 8 mengenai waktu maksima bekerja merupakan item yang paling rendah nilai min, iaitu 3.13. Dapatan ini menunjukkan responden mempunyai kesedaran tentang hak hak mereka dalam sesetengah peruntukan undang undang namun masih memerlukan lebih pendedahan dalam peruntukan undang-undang yang asas seperti undang-undang buruh. Wanita perlu diberikan pendedahan, pengetahuan dan peluang yang adil tentang hak mereka dalam ekonomi, sosial dan politik. Ini kerana menurut kajian, wanita bekerjaya yang mempunyai tahap pendidikan yang tinggi juga sering dianiayai dan didiskriminasi di tempat kerja (Che Asmah Ibrahim, 2017:15).

Jadual 8: Taburan Min keseluruhan bagi kesedaran tentang hak wanita dalam peruntukan undang undang

	Item	Min	Tahap
1	Saya mengetahui Akta/Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam memperuntukkan tentang hak dan prosedur sebelum, semasa dan selepas perkahwinan.	3.32	Tinggi
2	Saya mengetahui terdapat peruntukan bagi isteri untuk membubarkan perkahwinan.	3.29	Tinggi
3	Saya mengetahui Mahkamah mempunyai kuasa memerintah suami untuk memberikan nafkah kepada isteri atau bekas isteri.	3.52	Tinggi
4	Saya mengetahui isteri atau bekas isteri boleh menuntut tunggakan nafkah semasa atau selepas perkahwinan.	3.52	Tinggi
5	Saya mengetahui suami berkewajipan menanggung nafkah anak.	3.68	Tinggi
6	Saya mengetahui majikan boleh menjatuhkan hukuman berat terhadap seseorang yang didapati bersalah dalam kes gangguan seksual di tempat kerja.	3.52	Tinggi
7	Saya mengetahui adalah menjadi satu kesalahan jika majikan memecat pekerja wanita semasa cuti bersalin.	3.42	Tinggi
8	Saya mengetahui waktu maksima bekerja dalam seminggu ialah 48 jam.	3.13	Tinggi
	Min keseluruhan	3.42	Tinggi

4. Hak dan Tanggungjawab Dalam Islam

Penunaian hak dan tanggungjawab amat berkait rapat dengan amalan agama, adat dan budaya serta undang-undang dalam sesebuah masyarakat. Persoalan hak dan tanggungjawab dalam masyarakat yang mempunyai latarbelakang, cara hidup, agama, budaya dan undang-undang yang berbeza sudah tentu tidak sama. Hak dan tanggungjawab seorang Muslim tidak semestinya sama dengan hak dan tanggungjawab bukan Muslim begitu juga sebaliknya. Manakala kefahaman yang tidak jelas berkenaan hak dan tanggungjawab Muslim boleh menyebabkan kejahilan dan kezaliman dalam masyarakat. Ini kerana hak dan tanggungjawab sebagai Muslim mempunyai hubungan dengan hak dan tanggungjawab kepada Allah. Oleh yang demikian, untuk mengelakkan salah faham berkenaan hak-hak wanita dalam konteks masyarakat Islam, kesedaran dan kefahaman berdasarkan nas-nas syarak dan perbahasan ulamak kontemporari amat penting untuk menyeimbangkan kehidupan wanita terutama terhadap keluarga dan kerjaya.

Menurut Kamus Dewan (2002:428) hak dari sudut bahasa ialah benar, kebenaran, kuasa atas sesuatu atau untuk berbuat sesuatu dan ia ditentukan oleh undang-undang, agama dan adat istiadat dan lain-lain. Manakala maksud hak dari sudut istilah ialah hak dan kewajipan terhadap sesuatu yang dapat dipunyai atau dikuasai, baik yang berupa benda mahupun yang berupa kekuasaan (Syafii. 1995. 273). Dari perspektif sumber hukum Islam, Al-Qur'an telah menyebut perkataan 'hak' atau 'hak-hak' sebanyak 287 kali dan digunakan untuk merujuk kepada 18 maksud yang berbeza (Mohammad Tahir, 2003:65). Ia memberi maksud hakikat kewujudan, fakta, kebenaran, kuasa, tuntutan hak, manfaat, kemaslahatan dan sebagainya. Maksud-maksud hak yang berbeza ini adalah merujuk kepada konteks dan tujuan yang berbeza dalam ayat-ayat al-Quran. Ini membuktikan bahawa persoalan berkenaan hak adalah amat dititiberatkan dalam Islam kerana ia berkait rapat dengan perbuatan seharian seorang manusia.

Maksud hak berkaitan wanita ini telah disebutkan oleh Allah s.w.t dalam surah al-Baqarah ayat 228 yang bermaksud:

“ dan para wanita mempunyai hak yang seimbang dengan kewajipannya menurut cara yang ma'ruf. Akan tetapi para suami mempunyai satu tingkatan kelebihan daripada isterinya. Dan Allah Maha Perkasa lagi Maha Bijaksana”.

Manakala Rasulullah s.a.w pernah bersabda dalam *Khutbah Hijjatul Wada'* dengan memberikan nasihat dan peringatan yang jelas berkenaan dengan keseimbangan hak dan tanggungjawab antara lelaki dan wanita.

“...Wahai manusia, adalah benar bahawa kamu mempunyai hak tertentu terhadap wanita kamu (isteri), tetapi mereka juga mempunyai hak ke atas kamu. Ingatlah bahawa kamu telah mengambilnya sebagai isteri hanya di bawah kepercayaan Allah dan dengan izinNya. Oleh itu, jika mereka mematuhi hak kamu, maka mereka adalah berhak untuk diberi makan dan diberi pakaian yang baik. Layanilah wanita kamu dengan baik dan bersikap baik kepada mereka

kerana mereka adalah rakan kongsi dan pembantu yang setia. Dan adalah menjadi hak kamu agar mereka tidak ber dengan mana-mana orang yang anda tidak bersetuju, serta tidak pernah menjadi tidak bersalah...

... Semua manusia berasal dari Adam dan Hawa, seorang Arab tidak mempunyai kelebihan ke atas bukan Arab atau bukan Arab tidak mempunyai kelebihan atas orang Arab; juga orang kulit putih tidak mempunyai kelebihan berbanding kulit hitam atau kulit hitam tidak mempunyai keunggulan ke atas kulit putih kecuali dengan taqwa dan amalan yang baik. Ketahui bahawa setiap Muslim adalah saudara kepada setiap Muslim dan bahawa umat Islam membentuk satu persaudaraan. Tidak ada yang sah kepada seorang Muslim yang dimiliki oleh sesama muslim melainkan ia diberikan dengan bebas dan rela. Oleh itu, jangan lakukan ketidakadilan kepada diri kamu sendiri...”¹

Dalam kehidupan seorang wanita mahupun lelaki, hak dan tanggungjawab mesti seiring. Tuntutan hak tanpa penunaian tanggungjawab adalah tidak adil. Begitu juga menjalankan tanggungjawab tanpa mendapatkan hak yang sepatutnya juga tidak adil sehingga akhirnya membawa kebinasaan dan kezaliman kepada diri sendiri. Islam telah menyatakan hak dan tanggungjawab yang adil dan seimbang kepada wanita dan lelaki dan dikurniakan hati dan akal untuk sama-sama berperanan dalam mencapai keseimbangan hidup.

5. Hak dan Kemuliaan Seorang Wanita Dalam Islam

Di dalam surah As-Syuara’ ayat 11, Allah s.w.t berfirman yang bermaksud:

“Dan Allah menjadikan bagi kamu daripada diri kamu sendiri berpasang-pasangan (isteri), dan dijadikan bagi kamu daripada pasangan kamu; anak-anak dan cucu-cicit, serta dikurniakan kepada kamu daripada benda yang baik lagi halal; maka patutkah mereka (yang ingkar itu) percaya kepada perkara yang salah (penyembahan berhala), dan mereka kufur pula akan nikmat Allah?”

Kewujudan wanita sering dikaitkan dengan lelaki dan merupakan pelengkap kepada kehidupan seorang lelaki. Dari segi penciptaan juga, wanita pertama (Hawa) yang dijadikan oleh Allah s.w.t

---

¹ Hadith Şahih. See Al-Bukhāri, Hadith 1623, 1626, 6361), Şahih of Imam Muslim also refers to this sermon in Hadith number 98. Imam al-Tirmidhi has mentioned this sermon in Hadith nos. 1628, 2046, 2085. Imam Ahmed bin Hanbal has given us the longest and perhaps the most complete version of this sermon in his Masnud, Hadith no. 19774.

adalah daripada Nabi Allah Adam a.s. sebagai pelengkap, pembantu dan penyeri kehidupan seorang lelaki.

Seorang wanita Muslimah diberikan status dan kemuliaan di sisi agama Islam. Wanita Muslimah diiktiraf sebagai hamba Allah yang mana mereka mempunyai tanggungjawab yang sama dengan lelaki untuk beribadah kepada Allah, mendapat pahala dan keredhaan Allah s.w.t. (Mohd Naim Mokhtar, 2016:99). Walaupun tuntutan dan natijahnya adalah sama namun pelaksanaan tanggungjawab tersebut mungkin berbeza sesuai dengan peraturan-peraturan yang Allah tetapkan bersesuaian dengan sifat dalaman (spiritual) dan luaran (fizikal) seorang wanita.

Wanita mempunyai peranan yang besar dalam kehidupan sebuah keluarga. Dijelaskan dalam Al-Quran surah Ar-Ruum ayat 21 tentang peranan isteri terhadap suami adalah sebagai sumber ketenangan dan tempat untuk bermesra dengan penuh kasih sayang. Maksud firman Allah Taala *“Dan antara tanda-tanda yang membuktikan kekuasaan dan rahmatNya, bahawa ia menciptakan untuk kamu (wahai kaum lelaki), isteri-isteri daripada jenis kamu sendiri, supaya kamu bersenang hati dan hidup mesra dengannya, dan dijadikan antara kamu (suami isteri) persaan kasih sayang dan belas kasihan. Sesungguhnya yang demikian itu mengandungi keterangan-keterangan (yang menimbulkan kesedaran) bagi orang-orang yang berfikir”*

Manakala Al-Quran juga menjelaskan tentang penghormatan dan kemuliaan yang patut diberikan oleh seorang anak kepada seorang ibu dalam surah Luqman ayat 14 yang bermaksud *“Dan Kami perintahkan kepada manusia agar berbuat baik kepada ibubapanya; ibunya telah mengandungkannya dalam keadaan lemah yang bertambah-tambah, dan menyusukan dalam dua tahun. Bersyukurlah kepadaKu dan kepada kedua-dua ibu dan bapamu. Hanya kepadaKu lah kamu akan dikembali”*

Disebabkan oleh peranan besar seorang ibu dalam sebuah keluarga, Rasulullah s.a.w juga telah menjawab pertanyaan seorang sahabat tentang kebaktian kepada ibu dan bapa dengan menganjurkan tiga kali ganda kebaktian untuk ibu berbanding ayah. Oleh kerana seorang manusia (bayi) apabila dilahirkan tidak mempunyai keupayaan untuk meneruskan kehidupannya sendiri, maka peranan ibu dan ayah amat penting dalam membesarkan anak-anak dengan iman, ilmu dan akhlak yang benar.

Selain daripada berperanan dalam rumahtangga sebagai isteri dan ibu, Islam juga mengiktiraf peranan dan sumbangan wanita dalam masyarakat. Seorang wanita bertanggungjawab terhadap lingkungan jiran tetangga serta komuniti sosialnya. Keadaan tersebut menuntut peranan wanita tidak hanya dalam urusan peribadinya sebagai isteri atau ibu, tetapi juga kehidupan politik (Mohd Naim Mokhtar: 2016:101). Tuntutan berdakwah dalam Islam iaitu menyuruh berbuat baik dan mencegah kemungkaran juga meliputi golongan wanita agar kaum wanita juga memiliki

kefahaman dan pengetahuan tentang perkara fardhu ain dan fardhu kifayah yang mantap. Firman Allah Taala dalam surah At-Taubah ayat 71 yang bermaksud:

“Dan orang yang beriman lelaki dan perempuan, sesetengahnya menjadi penolong bagi sesetengah yang lain; mereka menyuruh berbuat kebaikan, dan melarang daripada berbuat kejahatan; dan mereka mendirikan sembahyang dan memberi zakat, serta taat kepada Allah dan RasulNya. Mereka itu akan diberi Rahmat oleh Allah; Sesungguhnya Allah Maha Kuasa, lagi Maha Bijaksana”

6. Kesimpulan

Secara keseluruhannya, kajian ini mendapati bahawa kesedaran pekerja wanita Muslim UNITEN dan UPNM tentang hak-hak wanita berada pada tahap yang amat tinggi. Walau bagaimanapun, memandangkan lebih daripada 70 peratus responden yang menjawab soal selidik ini adalah daripada golongan yang berpendidikan tinggi, jawapan tidak setuju atau amat tidak setuju pada sesetengah soalan asas yang diajukan menunjukkan bahawa mereka masih belum mempunyai kesedaran dan kefahaman yang sepatutnya tentang hak dan tanggungjawab mereka sebagai wanita Muslimah.

Antara isu penting yang diajukan dalam kajian ini untuk mencapai keseimbangan hak dan tanggungjawab wanita ialah berkenaan kefahaman tentang konsep hak dalam Islam. Para wanita Muslim perlu memahami bahawa untuk mencapai keadilan, keseimbangan dan keharmonian dalam hidup, tuntutan hak mesti selari dengan tanggungjawab. Mereka juga perlu menyedari bahawa untuk keseimbangan dan keharmonian hidup, hak Allah perlu didahulukan berbanding hak individu. Allah menjadikan makhlukNya dalam kepelbagaian termasuk lelaki dan wanita adalah untuk saling melengkapi. Dengan merujuk kepada matlamat kejadian Hawa di sisi Adam adalah untuk melengkapi kehidupan Adam yang mana kedua-duanya adalah hamba Allah dan berperanan sebagai khalifah di muka bumi. Mereka berkongsi hak dan tanggungjawab yang mungkin sama dan mungkin juga berbeza untuk melengkapi keperluan dan kemahuan hidup sebagai khalifah Allah.

Matlamat pembangunan lestari adalah bertepatan dengan hak dan peranan wanita dalam Islam. Ini kerana untuk mencapai pembangunan lestari, semua pihak perlu memainkan peranan masing-masing. Setiap wanita perlu menyedari bahawa peranan utama mereka secara fitrah ialah membangunkan modal insan dalam sebuah keluarga dan masyarakat. Wanita juga mesti menyedari bahawa mereka mempunyai peranan yang besar dalam mendidik generasi dan masyarakat ke jalan yang direndhai oleh Allah. Ia bermula daripada pembentukan dan pembinaan anak-anak dalam sebuah keluarga. Namun, wanita juga perlu menyedari bahawa mereka juga diberikan hak dalam masyarakat untuk menyumbang sesuatu yang bermanfaat. Oleh yang

demikian, sumbangan wanita dalam masyarakat juga perlu diberikan perhatian dengan menyediakan faedah dan kemudahan dalam sektor pekerjaan dengan mengambilkira keperluan wanita untuk mencapai keseimbangan antara keluarga dan kerjaya.

Daripada kajian ini juga didapati bahawa kesedaran wanita tentang undang-undang berkaitan hak mereka dalam kerjaya perlu diberikan perhatian. Ini kerana masih ada yang tidak menyedari peruntukan dalam Akta Pekerjaan 1955 bahawa waktu maksima bekerja dalam seminggu ialah 48 jam. Diskriminasi terhadap wanita mungkin boleh berlaku disebabkan oleh kejahilan mereka tentang hak-hak mereka dalam undang-undang. Oleh yang demikian, pemantapan ilmu berkaitan hak wanita dalam semua aspek amat diperlukan oleh wanita bekerjaya mahupun tidak bekerjaya agar mereka tidak ditindas oleh manusia ataupun sistem yang dibina.

7. References

- Mohd Naim Mokhtar. (2016) Hak dan tanggungjawab wanita menurut Islam: antara teks dengan konteks, In Abdul Monir Yaacob & Nurul 'Uyun Haji Zainal (Eds.), *Women's rights and responsibilities-between text and context* (pp 97-110). Cyberjaya, Selangor. Universiti Islam Malaysia.
- Mohammad Tahir Mohammad. (2003). *Rights and Duties in Shariah and Common Law*. Petaling Jaya: Ilmiah Publishers Sdn.Bhd
- Chua Choon Hwa (2017). Peranan wanita dalam pembangunan ekonomi negara: dulu, kini dan masa hadapan, In Abdul Monir Yaacob & Nurul 'uyun Haji Zainal (Eds.), *Women and development in the 21st century: the way forward*. (pp 29-39). Cyberjaya, Selangor. Universiti Islam Malaysia.
- Che Asmah Ibrahim (2017). Kesaksamaan hak: Wanita membina masyarakat rahmah dan Peradaban dunia 2030 In Abdul Monir Yaacob & Nurul 'uyun Haji Zainal (Eds.), *Women and development in the 21st century: the way forward*. (pp 15-27). Cyberjaya, Selangor. Universiti Islam Malaysia.
- Nurulbahiah & Nik Salida Suhaila (2018:943) Constructive harmonisation of Islamic family law and the women's convention. *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*. 99, 941-951.
- Muhamad Hanafi, N. 2016. Pembangunan dan penentusahan rubrik pentaksiran prestasi bagi mentaksir projek reka bentuk seni bina di politeknik Malaysia. (Doctoral Dissertation).

5th International Seminar on Islamiyyat Studies (IRSYAD 2019 || eISBN 978-967-2122-82-1)
5th & 6th November 2019 || Tenera Hotel, Bangi, Selangor, Malaysia
Organized by Faculty of Islamic Civilisation Studeis. International Islamic University College,
Selangor, Malaysia

Universiti Pendidikan Sultan Idris